

Studiul materialului paleofaunistic din aşezarea de tip „Noua” de la Drăgeşti (judeţul Vaslui)

S. HAIMOVICI şi G. BELENIUC

Staţiunea arheologică de la Drăgeşti se găseşte situată pe teritoriul satului Drăgeşti, comuna Todireşti, jud. Vaslui. Aici au fost puse în evidenţă mai multe niveluri de cultură materială printre care şi o serie de cenuşare aparţinând culturii „Noua” de la sfîrşitul epocii bronzului¹.

Materialul faunistic provenit din săpăturile executate în 1978 şi 1979 ne-a fost încredinţat spre studiu de către cei care au condus aceste săpături; le mulţumim pe această cale.

Resturile faunistice din aşezarea de tip „Noua” nu sînt prea abundente, ele cifrîndu-se la un număr de circa 500 resturi. Dintre acestea a putut fi stabilită o diagnoză diferenţială doar pentru 410 fragmente, restul considerîndu-se drept material indeterminabil.

Resturile determinate, cu excepţia unuia singur, sînt fragmente osoase de mamifere. Acest unic rest este reprezentat de către un fragment de radius de pasăre, de talie destul de mare, pentru care însă nu am putut stabili diagnoza specifică. Mamiferelor le aparţin aşadar un număr de 409 resturi determinabile. Facem menţiunea că materialul pe care l-am socotit indeterminabil, dată fiind fragmentarea sa, aparţine în realitate tot mamiferelor, dar, aşa cum am mai arătat, el fiind alcătuit din aşchii şi fragmente nesemnificative, nu am putut stabili pentru el o diagnoză specifică.

Dealtfel, chiar în cadrul materialului ce a putut fi determinat, resturile apar puternic fragmentate, încît piesele întregi constituie o excepţie. Materialul variază, fragmentarea, modul cum sînt rupte piesele osoase, ne îndreptăţeşte să considerăm că aproape în întregime aceste resturi faunistice sînt alcătuite din deşeuri menajere, asupra cărora nu s-a executat de către om, în mod deliberat, o selecţiune prealabilă.

Studiul speciilor de mamifere

Dat fiind că materialul nu este prea abundent, şi numărul speciilor găsite este relativ mic. Astfel, pe lângă cele şase specii de animale domestice, au mai putut fi puse în evidenţă doar două specii de mamifere sălbatice şi anume: mistreţul şi cerbul.

Iată lista speciilor de mamifere găsite în aşezarea „Noua” de la Drăgeşti: *Canis familiaris*; *Sus scrofa domesticus*; *Sus scrofa ferus*; *Cervus elaphus*; *Bos taurus*; *Ovis aries*; *Capra hircus*; *Equus caballus*;

a) Mamifere sălbatice

Aşa cum am arătat, doar cerbul şi mistreţul au putut fi puşi în evidenţă.

¹ D. Gh. Teodor, Gh. Coman, R. Alaiba, *Săpăturile arheologice de la Drăgeşti-Vaslui*, Materiale, Oradea, 1979, p. 285—288.

Mistrețul este reprezentat prin trei fragmente osoase. Se distinge un fragment de craniu neural cu o porțiune a occipitalului, la care se păstrează condilul drept; de asemenea un fragment de defensă superioară. Caracteristic este un astragal, cu o lungime de 55 mm și o lărgime maximă de 32 mm, ceea ce-l deosebește net, ca mărime, de oasele similare ale porcului domestic. Dat fiind cantitatea de doar trei resturi, nu putem da vreo altă precizare asupra mistrețului găsit în așezare.

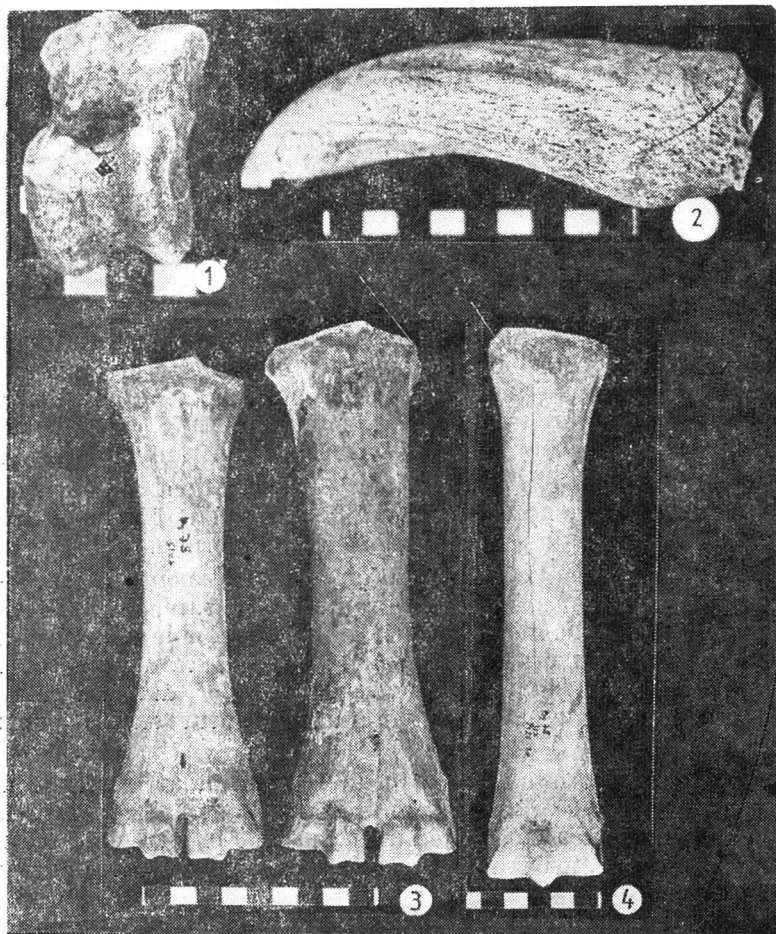

Fig. 1. *Sus scrofa ferus*, astragal; 2 *Bos taurus*, corn gracil de tip *brachyceros*; 3 *Bos taurus*, metatars: stinga, de femelă, dreapta de castrat; 4 *Equus caballus*, metacarp.

Cerbului îi aparțin de asemenea trei fragmente și anume două resturi mici de coarne și un fragment de omoplat, care nu a putut fi măsurat. Dată fiind penuria resturilor, nici pentru cerb nu putem da nici un fel de relație privind talia sau caracteristicile sale morfologice.

b) Mamiferele domestice

În cadrul mamiferelor domestice, frecvența cea mai înaltă o au taurinele, care reprezintă mai mult decât jumătate din totalitatea resturilor osoase descoperite în așezarea „Noua” de la Drăgești. Dat fiind abundența resturilor acestei specii, au fost găsite aproape toate segmentele osoase ale scheletului.

Un corn întreg, aparținând probabil unei femele, sau poate unui mascul castrat, arată că vitele de la Drăgești aveau coarne relativ gracile, dar totuși ceva mai masive decât cele caracteristice pentru tipul *brachyceros* pur. Unele resturi fragmentare vin să întărească această presupunere.

Maxilarele cu dinți ne aduc unele precizări cu privire la vârsta de sacrificare a taurinelor. Se poate constata că, în general, erau sacrificate exemplare, după ce acestea ajungeau la maturitate,

resturile provenite de la indivizii tineri fiind mai puțin abundente decât cele aparținând maturilor. Nu au fost găsite fragmente provenind de la viței abia născuți, predominând cei între 1 și 2 ani. Dintre indivizii maturi, numărul cel mai mare de sacrificiați este dat pentru vârsta de 5—7 ani. Indivizii bătrâni sînt rari, iar cei foarte bătrâni lipsesc cu totul, ceea ce arată că sacrificarea se făcea cu precădere în perioada de optimum de randament economic. Vitele erau totuși ținute mai ales pentru scopuri utilitare și abia în mod secundar ca furnizoare de carne. Faptul că frecvența de sacrificare a tinerilor este mai mică decât cea a maturilor, ne precizează totodată că locuitorii așezării „Noua” de la Drăgești aveau posibilitatea de a face provizii de nutrețuri pentru iarnă, nefiind obligați astfel să elimine tineretul din lipsă de hrană suficientă. Măsurătorile executate pe maxilare și pe oasele extremităților vin să precizeze că vitele de la Drăgești erau de talie medie, asemănătoare în general cu celelalte taurine din așezări ale culturii „Noua”.

Avînd la dispoziție două metacarpe întregi, am putut constata că unul aparține unei femele, iar altul unui mascul castrat, ceea ce arată că locuitorii așezării „Noua” de la Drăgești, foloseau masculii castrați. Dat fiind că numărul de metapodale după care s-a putut preciza sexul este atât de mic nu poate duce la stabilirea unei frecvențe a acestuia, dar prelucrarea somatoscopică a celorlalte oase ale extremităților pare a arăta că femelele erau mai frecvente, deci numărul castraților nu era prea mare.

Tot pe baza celor două metapodale, s-a putut stabili și înălțimea la greabăn. Ea este de 113 cm pentru exemplarul femel și de 124,8 cm pentru cel castrat, ceea ce dă o medie de 118,9 cm, o înălțime care o întrece pe cea a vitelor din alte așezări ale culturii „Noua”; acest fapt se datorează evident prezenței masculului castrat care ridică astfel media. Ea trebuie să fie însă în realitate ceva mai mică, căci am arătat că în materialul nostru predomină femelele. Astfel, și după înălțimea la greabăn putem spune că vitele de la Drăgești nu se deosebeau de cele din alte așezări ale culturii „Noua”. Aceste vite aparțineau unui tip primitiv cu o amplitudine dimensională destul de largă, după cum reiese și din tabelele cu măsurători executate pe resturile osoase măsurabile.

Porcinele care urmează ca frecvență după taurine, sînt în număr cu mult mai mic de cît acestea din urmă.

Resturile porcinelor apar extrem de fragmentare; s-au putut executa doar cîteva măsurători pe dinți jugali.

În ceea ce privește vârsta de sacrificare, se poate distinge clar că era sacrificat cu precădere tineretul, adică indivizi sub vârsta de doi ani. Nu am evidențiat însă purcei de lapte (s-ar putea ca resturile acestora, foarte fragile, să fie distruse de trecerea timpului și să nu apară în materialul nostru), ci doar mai mari de șase luni, mergînd pînă la 18—22 luni. Trebuie de menționat totodată că resturile provenind de la vertebre și oasele extremităților (cu excepția a două metapodale, la care se știe că discul de creștere se închide foarte rapid) aparțin unor nematuri cu epifizele desprinse, fapt care a făcut să nu putem executa, așa cum am mai arătat, nici o măsurătoare.

Cu privire la maturi, considerînd gradul de eroziune dentară, putem constata că cei mai mulți indivizi erau sacrificiați imediat ce au atins maturitatea, adică în jurul vârstei de doi ani și mai puțin la vârste mai înaintate de pînă la 4—6 ani. Nu am întilnit deloc exemplare mai bătrîne.

În ceea ce privește dimorfismul sexual, luînd în considerare dezvoltarea caninilor de la indivizii maturi, putem constata că aceasta se păstrează încă destul de evident, indivizii masculi deosebindu-se net de cei femeli. După caninii de pe mandibule, am găsit astfel, trei femele și un mascul, arătînd deci că aceștia din urmă erau cu precădere sacrificiați, încă înainte de a ajunge la maturitate.

Resturile porcinelor din așezarea culturii „Noua” de la Drăgești, proveneau de la un tip primitiv, dar de talia mai mare decât tipul *palustris*, așa cum a fost de fapt găsit și în alte așezări din Moldova aparținînd culturii „Noua”. Mărimea a fost stabilită mai ales pe criterii somatoscopice, întrucît, așa cum am mai arătat, măsurători au putut fi executate doar pe dinți.

Ovicaprinele au o frecvență aproape asemănătoare cu cea a porcinelor.

În cadrul materialului osos, predomină, mai cu seamă, maxilarele cu dinți, iar în general, resturile sînt destul de fragmentare, încît doar pentru foarte puține fragmente s-a putut face o diagnoză diferențială între *Ovis* și *Capra*. Se constată astfel, că oaia este cu mult mai frecventă decât capra, pentru care am stabilit cu precizie doar prezența a patru resturi osoase, dintre care doar unul singur măsurabil. La genul *Ovis*, remarcăm drept mai importante un fragment din partea posterioară a neurocraniului și un alt fragment de craniu prezentînd frontalul cu un corn relativ mic,

gracil, lung de aproape 2 cm, îndreptat în lături și înapoi; acest fragment arată că cel puțin o parte a femelelor de ovine prezentau încă coarne dovedind astfel un caracter de primitivitate. Cu privire la genul *Capra*, în lipsa coarnelor și a puținului material reprezentat prin oase ale extremităților ce-i aparțin, nu putem face nici o precizare în ceea ce privește tipul morfologic.

Cu privire la momentul sacrificării, pe baza maxilarelor cu dinți am putut constata că circa jumătate din indivizi erau nematuri, ceilalți aparținând maturilor. Nu am găsit totuși, miei sub șase luni, ci doar exemplare de diferite vârste, până la maturitate. Maturii sacrificați merg de la 2—3 ani până la cel mult 4—5 ani, nepunându-se în evidență exemplare bătrâne sau foarte bătrâne. Considerând vertebrele și oasele extremităților se poate constata că predomină resturile la care epifizele sînt desprinse, deci indivizi încă nematuri. Toate cele de mai sus ne-ar duce la concluzia că ovinele (care constituie aproape întregul material de ovicaprine) erau folosite destul de intens ca furnizoare de carne și poate în mai mică măsură decît în alte așezări „Noua”, erau ținute și pentru scopuri utilitare, adică ca producătoare de lapte și lînă.

Pentru *Ovis*, măsurătorile executate pe resturi ceva mai abundente pun în evidență ovine de talie medie, poate ceva mai masive decît în alte culturi ale epocii bronzului, asemănătoare cu cele din alte așezări ale culturii „Noua”. Pe un metatars am putut calcula înălțimea la greabăn, care este de 62,79 cm, cu ceva mai puțin decît media stabilită pentru alte așezări „Noua”, dar trebuie să ținem seama că o singură piesă nu poate fi un indiciu cu totul semnificativ.

Ecvidele au resturi mai puține decît celelalte animale domestice. Se constată că materialul este reprezentat prin resturi provenind de la toate părțile scheletului și totodată el apare tot atît de fragmentar ca și al celorlalte specii. Aceasta denotă clar că se folosea calul și pentru alimentația locuitorilor, deci trebuie să fie socotit și el, de asemenea, ca o specie furnizoare de carne.

Este interesant de semnalat că, în general, resturile osoase ale extremităților provin de la indivizi maturi, negăsindu-se piese cu epifizele desprinse de diafiză. Pe baza unor dinți jugali, aproximăm că doi indivizi aveau totuși la sacrificare o vîrstă sub patru ani, alți doi de circa opt ani și în fine, unul bătrîn, cam de 15 ani. Este clar că se întrebuința calul pentru scopuri utilitare și abia în mod secundar ca furnizor de carne.

Dinții jugali existenți prezintă plisarea smalțului slabă, cît și existența unor vîrci de smalț sub suprafața de eroziune; protoconul este mijlociu dezvoltat. Aceste caracteristici apropie calul de la Drăgești, ca de altfel și caii din alte așezări „Noua”, de gruparea cailor orientali.

Calul din așezarea „Noua” de la Drăgești era de mărime mijlocie, ca și cel găsit în alte așezări „Noua”. După un metacarp s-a putut calcula o înălțime la greabăn de 144,2 cm, care arată și ea o talie considerată drept mijlocie spre mare.

Cîinele are o frecvență surprinzător de joasă, cum de altfel este situația și în alte așezări „Noua”. El este reprezentat printr-un canin inferior, un fragment de humerus și altul de tibie. La humerus s-a măsurat epifiza inferioară cu o lărgime de 29 mm, iar la tibie, lărgimea epifizei inferioare este de 23 mm. Cîinele s-ar putea astfel considera de mărime mijlocie.

Frecvența grupelor de animale și ocupațiile locuitorilor

Frecvența diferitelor specii și grupe de animale, la care se adaugă unele caracteristici ce pot fi ilustrate pe baza studiului morfoscopic și biometric pe care le-am făcut, vin să ne evidențieze care erau ocupațiile locuitorilor al cărui material faunistic l-am studiat, cît și alte caracteristici ale vieții materiale a acestora.

Așa cum am constatat la capitolul precedent, cu excepția unui rest provenit de la o pasăre, tot materialul faunistic (chiar și cel socotit nedeterminabil) aparține mamiferelor. Aceasta ne arată clar că culesul moluștelor, pescuitul sau prinderea păsărilor sălbatice nu aveau nici o importanță și dacă erau eventual executate, se făceau cu totul sporadic, aceste ocupațiuni neavînd nici o pondere economică.

Pentru speciile de mamifere, s-a calculat frecvența pe fragmente și indivizi prezumați a resturilor determinabile și s-a făcut raportul între cele domestice și cele sălbatice.

Tabelul I

Frecvența pe fragmente și indivizi a mamiferelor descoperite în așezarea „Noua” de la Drăgești

Specia	Fragmente		Indivizi	
	Nr. abs.	%	Nr. abs.	%
<i>Bos taurus</i>	281	68,70	52	58,42
<i>Sus scrofa domesticus</i>	47	11,50	13	14,61
Ovicaprinae	43	10,51	12	13,48
<i>Equus caballus</i>	29	7,10	6	6,74
<i>Canis familiaris</i>	3	0,73	2	2,25
<i>Sus scrofa ferus</i>	3	0,73	2	2,25
<i>Cervus elaphus</i>	3	0,73	2	2,25
Total	409		89	

Tabelul II

Raportul pe fragmente și indivizi dintre mamiferele domestice și sălbatice

Grupe de mamifere	Fragmente		Indivizi	
	Nr. abs.	%	Nr. abs.	%
Mamifere domestice	403	98,54	85	95,50
Mamifere sălbatice	6	1,46	4	4,50

Din tabelul II se poate constata foarte clar că vânătoarea avea un rol cu totul neglijabil, cantitatea de resturi provenite de la mamiferele sălbatice fiind extrem de mică. Dat fiind faptul că, în general, materialul faunistic descoperit este puțin abundent, numărul de specii sălbatice se reduce doar la două și anume mistrețul și cerbul. Trebuie de remarcat că ambele reprezintă specii de pădure, și, fiind specii de talie mare, erau desigur vinate pentru carne. Totuși, vânătoarea nu putea asigura decât o cotă extrem de mică din necesitățile alimentare ale locuitorilor așezării „Noua” de la Drăgești, încât aproape că ea nu trebuie de luat în seamă ca ocupație cu caracter economic. Nu putem totuși considera că aceasta se executa sporadic, reprezentând totuși o preocupare continuă. Dealtfel, o situație destul de asemănătoare este caracteristică și pentru alte așezări „Noua” din Moldova, situate în zona care astăzi aparține stepii sau silvostepii.

Spre deosebire de vânătoare, creșterea animalelor era o ocupație de prim ordin, putînd-o considera chiar ca o ocupație de bază a locuitorilor din așezarea de tip „Noua”.

Se constată că taurinele au frecvența cea mai înaltă și avînd în vedere și talia lor specifică, putem afirma că cornutele mari reprezentau elementul preponderent în economia respectivei populații.

Din datele rezultate din capitolul precedent, putem preciza că taurinele erau ținute cu precădere pentru scopuri utilitare și doar în mod secundar ca furnizoare de carne. Ele acopereau însă cea mai mare parte din hrana animală necesită de locuitorii așezării. Deși am găsit și un mascul castrat, totuși, se pare că aceștia sînt cu mult mai rari decît femelele și de aceea am putea conchide că vitele erau folosite, mai cu seamă, ca furnizoare de lapte și nu pentru executarea diferitelor munci.

O frecvență mult mai joasă o aveau porcinele și, deși ele se găsesc pe al doilea loc, dat fiind mărimea taliei lor în raport cu aceea a vitelor cornute mari, este clar că ponderea lor economică era destul de mică, locuitorii din așezarea „Noua” de la Drăgești folosind așadar cu precădere pentru hrană carnea de vită și nu cea de porc.

Ovicaprincle, au o frecvență ceva mai joasă decât porcinele, arătând prin aceasta că și ele aveau o pondere cu mult mai mică în economia locuitorilor de la Drăgești decât cornutele mari. Având în vedere și talia lor specifică, se poate spune și despre ele că furnizau doar o cotă foarte mică din carnea folosită de oamenii din respectiva așezare. Ca și cornutele mari, ovicaprinele erau crescute mai întâi pentru scopuri utilitare, probabil ca furnizare de lapte și chiar lână (am văzut că ovinele întrec cu mult caprinele).

Calul se situează în urma porcinelor și ovicaprinelor, dar, dat fiind talia sa specifică, putem spune că ponderea sa ca furnizor de carne nu este deloc neglijabilă, întrecând-o chiar poate pe cea a porcinelor și a cornutelor mici. Această specie, așa cum se poate constata și din datele din capitolul precedent, era ținută mai întâi cu scopuri utilitare și doar în mod secundar era folosită și în alimentație. În ceea ce privește frecvența calului, față de situația din Bronzul propriu-zis și mai cu seamă în cultura Monteoru, trebuie să spunem că ea apare relativ ridicată, fenomen care caracterizează de altfel și alte așezări „Noua” studiate de noi.

Ciinele, care cu cea mai mare probabilitate nu era folosit în alimentație, are o frecvență foarte joasă, aproape inexplicabilă pentru această așezare, întrucât, așa cum am văzut, locuitorii ei erau în special crescători de animale. Menționăm însă că penuria acestei specii caracterizează și alte așezări ale culturii „Noua”.

În final menționăm că locuitorii așezării de la Drăgești, așa ca și cei din alte așezări „Noua”, foloseau foarte mult osul pentru executarea de unelte și alte obiecte. Astfel sunt foarte caracteristice mai ales resturi de omoplat de taurine și ecvide care au conturul cavității glenoide creat.

Speciile de mamifere și unele caracteristici ale mediului înconjurător

Luind în considerare unele caracteristici ecologice ale mamiferelor ce au fost găsite în cadrul așezării „Noua” de la Drăgești, putem schița și o serie de caracteristici ale mediului în care își desfășurau activitatea locuitorii din stațiune.

Cele două specii sălbatice găsite sunt ambele specii de pădure. Acest fapt dovedește că acum circa trei milenii existau în jurul așezării masive forestiere. Frecvența joasă a speciilor sălbatice ar putea arăta totuși că densitatea lor era diminuată și că probabil se executau defrișări. Totuși este evident că împrejurimile așezării erau mai împădurite decât sunt actualmente, încât chiar taurinele, porcinele și ecvidele (crescute după un mod primitiv și nu în stabulație) găseau condiții bune de viață în mediul păduros.

L'étude du matériel paleofaunistique de l'établissement du type „Noua” de Drăgești (dép. de Vaslui)

RÉSUMÉ

Le matériel provient d'une station appartenant à la culture „Noua” du fin de l'époque du bronze. Les restes déterminés sont en nombre de 410 dont 409 appartiennent à 8 espèces de mammifères (voir la liste).

On donne des caractères somatoscopiques et biométriques de chaque espèce et aussi dans le Tableau I leur fréquence et dans le Tableau II le rapport entre les animaux domestiques et sauvages. On constate que l'élevage est une occupation de base des habitants de l'établissement. La chasse a une importance très basse. On fait aussi quelques suppositions sur le caractère du milieu environnant à la fin de l'époque du bronze.

EXPLICATION DE LA FIGURE

Fig. 1. 1 *Sus scrofa ferus*, astragale; 2 *Bos taurus*, corne gracile de type *brachyceros*; 3 *Bos taurus*, metacarpes: à gauche de femelle, à droite de castré; 4 *Equus caballus*, métacarpe.